

PODVOJNÉ ÚČETNICTVÍ 2020

MD

D

- základní principy a vazby podvojného účetnictví
- řešení praktických příkladů
- příprava a obsah účetní závěrky
- zpracování výkazu cash flow
- výkaz o změnách ve vlastním kapitálu

Jana Skálová a kolektiv

PODVOJNÉ ÚČETNICTVÍ

2020

Grada Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Edice Účetnictví a daně

Ing. Jana Skálová, Ph.D. a kolektiv

Podvojný účetnictví 2020

Vydala GRADA Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7

tel.: 234 264 401

www.grada.cz

jako svou 7499. publikaci

Realizace obálky Zdeněk Dušek

Sazba Antonín Plicka

Odborná redaktorka Ing. Michaela Průšová

Počet stran 192

Dvacáté šesté vydání, Praha 2020

Výtiskla Tiskárna v Ráji, s.r.o., Pardubice

© Grada Publishing, a.s., 2020

ISBN 978-80-271-1446-7 (pdf)

ISBN 978-80-271-1034-6 (print)

Obsah

Úvod	9
1. Regulace účetnictví	11
1.1 Právní úprava v ČR	11
1.1.1 Zákon o účetnictví	11
1.1.2 Vyhlášky Ministerstva financí k zákonu o účetnictví	13
1.1.3 České účetní standardy	13
1.1.4 Interpretace Národní účetní rady	14
1.2 Obecně uznávané účetní zásady	14
1.2.1 Zásada účetní jednotky	14
1.2.2 Zásada neomezeného trvání účetní jednotky	15
1.2.3 Zásada zjišťování výsledku hospodaření v pravidelných intervalech	15
1.2.4 Zásada objektivit účetních informací	15
1.2.5 Zásada účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace	15
1.2.6 Zásada konzistentnosti, srovnatelnosti mezi účetními obdobími	16
1.2.7 Zásada opatrnosti	16
2. Základní pojmy účetnictví	17
2.1 Vznik účetnictví	17
2.2 Bilanční princip a rozvaha	18
2.3 Náklady	21
2.3.1 Druhé členění nákladů	21
2.3.2 Účelové členění nákladů	21
2.3.3 Daňové kritérium	21
2.4 Výnosy	22
2.4.1 Výpočet zisku/ztráty	23
2.5 Dokladovost	23
2.6 Účet a soustava účtů	24
2.6.1 Účetnictví v plném rozsahu	24
2.6.2 Účetnictví ve zjednodušeném rozsahu	24
2.6.3 Znázornění účtu	25
2.6.4 Nákladové a výnosové účty	26
2.6.5 Syntetické a analytické účty	27
2.6.6 Sestavení účtového rozvrhu	27
2.7 Podvojnost a souvztažnost účetních zápisů	27
2.8 Účetní knihy	28
2.8.1 Deník	29
2.8.2 Hlavní kniha	29
2.8.3 Knihy analytických účtů	30
2.8.4 Storno	30
2.8.5 Forma účetních knih	30
2.9 Úschova účetních písemností	30
2.10 Kontrolní prvky účetnictví	31
2.10.1 Předvaha	31
2.10.2 Inventarizace	32
3. Účtová třída 0 – Dlouhodobý majetek	34
3.1 Obsah účtové třídy	34
3.2 Oceňování dlouhodobého majetku	38

3.3	Pořízení majetku	39
3.4	Odpisování hmotného majetku	42
3.5	Daňové odpisy dlouhodobého hmotného majetku	44
3.5.1	Odpisové skupiny	44
3.5.2	Rovnoměrné odpisování	44
3.5.3	Zrychlené odpisování	45
3.6	Odpisování dlouhodobého hmotného majetku se stanovením rozdílné ceny, než je hranice dle zákona o daních z příjmů	46
3.6.1	Cena stanovená účetní jednotkou je nižší než 40 000 Kč	46
3.6.2	Cena stanovená účetní jednotkou je vyšší než 40 000 Kč	46
3.7	Odpisy nehmotného majetku	47
3.8	Vyřazování dlouhodobého majetku	48
3.9	Technické zhodnocení majetku	50
3.9.1	Technické zhodnocení hmotného majetku	50
3.9.2	Technické zhodnocení nehmotného majetku	52
3.10	Dlouhodobý finanční majetek	52
3.10.1	Rozdělení cenných papírů	52
3.10.2	Ocenění dlouhodobého finančního majetku	54
3.10.3	Nákup a prodej cenných papírů	54
3.10.4	Podíl na zisku	55
4.	Účtová třída 1 – Zásoby	56
4.1	Oceňování zásob	57
4.1.1	Oceňování ve skutečných pořizovacích cenách	57
4.1.2	Oceňování v průměrných cenách	57
4.1.3	Technika FIFO	58
4.1.4	Technika LIFO	58
4.1.5	Oceňování pevnou skladovou cenou	58
4.2	Syntetické účty třídy 1	60
4.3	Účtování nakupovaných zásob	60
4.3.1	Způsob A u nakupovaných zásob	61
4.3.2	Způsob B u nakupovaných zásob	64
4.3.3	Účtování na konci roku – stav zásob do roční uzávěrky	65
4.4	Účtování zásob vlastní výroby	66
4.4.1	Způsob A	66
4.4.2	Způsob B	67
4.4.3	Opravné položky k zásobám	71
5.	Účtová třída 2 – Krátkodobý finanční majetek a krátkodobé bankovní úvěry	73
5.1	Peníze	73
5.2	Účty v bankách	74
5.3	Bankovní úvěry	75
5.4	Krátkodobé finanční výpomoci	76
5.5	Krátkodobé cenné papíry	77
6.	Účtová třída 3 – Zúčtovací vztahy	80
6.1	Skupina 31 – Pohledávky	80
6.1.1	Účtování o směnkách	80
6.2	Odpis pohledávek do nákladů	82
6.2.1	Daňový jednorázový odpis pohledávek	82
6.2.2	Odpis pohledávek – účetní	83
6.3	Zákonné opravné položky k pohledávkám	83
6.4	Opravné položky u pohledávek do 30 000 Kč	85
6.5	Podrozvahové účty	86
6.6	Skupina 32 – Závazky	86

6.7 Zúčtování se zaměstnanci a institucemi	88
6.8 Zúčtování daní a dotací	90
6.8.1 Přímé daně	90
6.8.2 Daň z přidané hodnoty	91
6.8.3 Ostatní nepřímé daně a poplatky	94
6.8.4 Dotace	94
6.9 Pohledávky a závazky ke společníkům, za účastníky sdružení a za členy družstva	95
6.10 Jiné pohledávky a závazky	97
6.11 Přechodné účty aktiv a pasiv	98
6.11.1 Časové rozlišení nákladů a výnosů	98
6.11.2 Náklady příštích období	98
6.11.3 Výdaje příštích období	100
6.11.4 Výnosy příštích období	100
6.11.5 Příjmy příštích období	101
6.11.6 Dohadné účty aktivní	102
6.11.7 Dohadné účty pasivní	102
6.12 Kurzové rozdíly	104
6.12.1 Kurzové rozdíly v průběhu roku	104
6.12.2 Kurzové rozdíly ke konci rozvahového dne	107
7. Účtová třída 4 – Kapitálové účty a dlouhodobé závazky	108
7.1 Základní kapitál a kapitálové fondy	108
7.1.1 Změny vlastního kapitálu akciové společnosti	109
7.1.2 Společnost s ručením omezeným	110
7.2 Rezervní fond a ostatní fondy ze zisku a převedené výsledky hospodaření	111
7.2.1 Rezervní fond	111
7.2.2 Jiný výsledek hospodaření minulých let	112
7.3 Skupina 43 – Výsledek hospodaření ve schvalovacím řízení	116
7.4 Zálohy na podíly na zisku	118
7.5 Rezervy	119
7.5.1 Rezerva na opravy hmotného majetku	120
7.5.2 Příklad rezervy (daňově neuznatelné) na záruční opravy zboží	121
7.5.3 Rezerva na daň z příjmů	123
7.6 Bankovní úvěry	124
7.7 Skupina 47 – Dlouhodobé závazky	124
7.8 Odložený daňový závazek a pohledávka	126
7.9 Skupina 49 – individuální podnikatel	128
8. Náklady a výnosy – účtové třídy 5 a 6	129
9. Účtová třída 7 – Závěrkové a podrozvahové účty	131
9.1 Otevírání účetních knih	131
9.2 Uzavírání účetních knih a roční závěrka	132
9.3 Následující účetní období	133
9.4 Podrozvahové účty	134
10. Příprava účetní závěrky	135
10.1 Účetní uzávěrka	135
10.2 Události po rozvahovém dni	135
11. Druhy účetních závěrek	136
11.1 Řádná a mimořádná účetní závěrka	136
11.2 Mezitímní účetní závěrka	136
11.3 Konsolidovaná účetní závěrka	137

12. Obsah účetní závěrky	138
12.1 Složky účetní závěrky	138
12.2 Rozvaha a výkaz zisku a ztráty	138
12.3 Příloha účetní závěrky	140
12.3.1 Obecné údaje uváděné všemi účetními jednotkami	140
12.3.2 Další informace v příloze malých a mikro účetních jednotek	141
12.3.3 Další informace v příloze pro střední a velké účetní jednotky	142
12.3.4 Doplnující informace v příloze pro velké účetní jednotky	143
13. Povinnosti následující po sestavení účetní závěrky	144
13.1 Sestavení výroční zprávy	144
13.2 Sestavení zprávy o vztazích	144
13.3 Audit účetní závěrky a výroční zprávy	145
13.4 Schválení účetní závěrky	146
13.5 Zveřejňování účetní závěrky a výroční zprávy	147
14. Přehled o peněžních tocích – cash flow	149
14.1 Základní vymezení	149
14.2 Obsahová náplň jednotlivých položek výkazu cash flow	153
14.3 Dopady vlivu účetních případů na výkaz cash flow sestavený nepřímou metodou	159
15. Výkaz o změnách vlastního kapitálu	167
15.1 Právní úprava	167
15.2 Příklady vykazání změn vlastního kapitálu v přehledu	169
16. Přílohy	172
16.1 Účtový rozvrh	172
16.2 Vzory výkazů	179

Úvod

Tato publikace je určena začátečníkům v oblasti účetnictví podnikatelských subjektů a studentům oboru účetnictví.

Výklad vychází nejprve z obecných účetních principů a dále je zaměřen na aktuální českou regulaci účetnictví, tj. vychází ze zákona o účetnictví, vyhlášky č. 500/2002 Sb. pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v podvojném účetnictví, a z českých účetních standardů.

Z vyhlášky jsou převzata číselná označení účtových skupin, která vycházejí ze směrné účtové osnovy.

Protože je kniha zaměřena na základní účetní operace a principy, snažili jsme se – pro jednoduchost a snazší srozumitelnost – dodržet historickou souvislost dříve používaných čísel syntetických účtů. Výklad jednotlivých oblastí je tedy prováděn pomocí trojmístného označení syntetických účtů stanovených v dříve platném Opatření MF.

Kapitoly obsahují vysvětlení principů podvojného účetnictví a základních účetních operací. Zaúčtování jednotlivých případů je graficky znázorněno pomocí „téček“. Jednotlivé kapitoly jsou doplněny řadou řešených příkladů v podobě tabulek.

Dvacáté šesté vydání této knihy vychází z účetních a daňových předpisů platných k 1. 1. 2020. Vzhledem k faktu, že daňové a účetní předpisy procházejí mnoha změnami, doporučujeme všem čtenářům neustále sledovat platnou legislativu. Aktuální informace můžete získat také prostřednictvím článků a Newsletterů společnosti **TPA**, které naleznete na stránkách www.tpa-group.cz.

Přejeme vám, aby po prostudování této knihy pro vás nebylo podvojně účetnictví nutným a nesrozumitelným zlem, ale zajímavou prací a užitečným nástrojem ke zjištění výsledků vaší společnosti.

Za autorský kolektiv
Ing. Jana Skálová, Ph.D.

1. Regulace účetnictví

1.1 Právní úprava v ČR

1.1.1 Zákon o účetnictví

Základem je povinnost všech podnikatelů vést účetnictví v rozsahu a způsobem stanoveným zvláštním zákonem, tedy zákonem o účetnictví.

Podnikatelé zapsaní v obchodním rejstříku (tedy všechny právnické a zapsané fyzické osoby) účtují v soustavě podvojitného účetnictví o stavu a pohybu obchodního majetku a závazků, vlastního kapitálu, o nákladech, výnosech a zisku nebo ztrátě.

Účetním obdobím je kalendářní rok nebo hospodářský rok vycházející z úpravy v zákoně o účetnictví.

Zákon o účetnictví stanoví v souladu s právem Evropské unie rozsah a způsob vedení účetnictví a požadavky na jeho průkaznost. Osoby, na které se vztahuje, jsou označovány za účetní jednotky.

Za účetní jednotky jsou považovány:

- a) všechny právnické osoby,
- b) fyzické osoby, které jsou jako podnikatelé zapsány v obchodním rejstříku,
- c) ostatní fyzické osoby, které jsou podnikateli, pokud jejich obrat podle zákona o dani z přidané hodnoty, včetně zdanitelných plnění osvobozených od této daně, přesáhl za bezprostředně předcházející kalendářní rok částku 25 000 000 Kč, a to od prvního dne kalendářního roku,
- d) ostatní fyzické osoby, které vedou účetnictví na základě svého rozhodnutí,
- e) ostatní fyzické osoby, které jsou podnikateli a jsou společníky sdruženými ve společnosti (dříve účastníky sdružení bez právní subjektivity), pokud alespoň jeden ze společníků sdružených v této společnosti je účetní jednotkou,
- f) ostatní fyzické osoby, kterým povinnost vést účetnictví ukládá zvláštní právní předpis,
- g) organizační složky státu, svěřenské fondy podle občanského zákoníku, fondy obhospodařované penzijní společnostmi, investiční fondy bez právní osobnosti.

Novela zákona o účetnictví, která byla zveřejněna jako zákon č. 221/2015 Sb., přinesla řadu změn, které ovlivní účetní závěrky obchodních korporací za rok 2016. Cílem novely bylo nejen uvést české účetnictví do souladu se směrnicí EU, ale také zvýšit vypovídací schopnost účetních závěrek a zmodernizovat výkazy.

Od 1. ledna 2016 jsou rozlišovány kategorie účetních jednotek – mikro účetní jednotka, malá účetní jednotka, střední účetní jednotka a velká účetní jednotka. Začlenění příslušné účetní jednotky do dané kategorie závisí na dosažení či překročení alespoň dvou ze tří stanovených kritérií (tj. hodnota aktiv, čistý obrat a průměrný počet zaměstnanců) k rozvahovému dni. Různé kategorie účetních jednotek podléhají různým účetním povinnostem.

Kategorii účetní jednotky určují tato kritéria:

	Aktiva celkem	Roční úhrn čistého obratu	Průměrný počet zaměstnanců
Mikro účetní jednotka	Do 9 000 000 Kč	Do 18 000 000 Kč	Do 10
Malá účetní jednotka	Do 100 000 000 Kč	Do 200 000 000 Kč	Do 50
Střední účetní jednotka	Do 500 000 000 Kč	Do 1 000 000 000 Kč	Do 250
Velká účetní jednotka	Nad 500 000 000 Kč	Nad 1 000 000 000 Kč	Nad 250

Mikro, malá a střední účetní jednotka je ta, která k rozvahovému dni nepřekračuje dvě z uvedených kritérií. Velkou účetní jednotkou je taková účetní jednotka, která k rozvahovému dni překračuje alespoň dvě kritéria pro střední účetní jednotku.

Kategorizace umožňuje lépe přizpůsobit povinnosti při vykazování a zveřejňování informací z účetnictví. Česká republika tedy zakotvila do zákona, že mikro účetní jednotky budou zveřejňovat účetní závěrku, která bude obsahovat jen rozvahu a přílohu. Naopak střední a velké účetní jednotky budou mít účetní závěrku složenu z pěti částí, kdy k rozvaze, výkazu zisku a ztráty a příloze budou ještě sestavovat přehled o peněžních tocích a přehled o změnách ve vlastním kapitálu. Z toho je patrné, že od středních a velkých společností dostanou jejich věřitelé více informací než v minulosti.

Obchodní korporace musí mít účetní závěrku a výroční zprávu ověřenu auditorem v případech, kdy tak stanoví zákon o účetnictví. V podstatě mají povinný audit všechny velké a střední účetní jednotky a z malých pak takové, které přesáhnou jedno (akciové společnosti) nebo dvě kritéria (ostatní korporace). Limitem zůstala hodnota netto aktiv ve výši 40 mil. Kč, čistý obrat 80 mil. Kč a více než 50 zaměstnanců.

Obchodní korporace zveřejňují účetní závěrky a výroční zprávy uložením do sbírky listin rejstříkového soudu.

Zákon rozlišuje možnost vedení účetnictví v plném rozsahu nebo ve zjednodušeném rozsahu. Zjednodušený rozsah podvojného účetnictví je vymezen v § 13a zákona. Zde je vyjmenována celá řada úlev, která zjednodušuje systém účtování. Mimo jiné lze uvést možnost používat účtování pouze pomocí účtových skupin, spojit účtování v deníku a hlavní knize, nepoužívat účty analytické ani podrozvahové atd.

Výklad v této knize je orientován na výklad účetnictví v plném rozsahu. Základní účetní principy jsou však ve zjednodušeném rozsahu naprosto totožné.

1.1.2 Vyhlášky Ministerstva financí k zákonu o účetnictví

Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví (dále jen „vyhláška“), rozpracovává některá ustanovení zákona o účetnictví do podrobnější úpravy. Stanoví se zde zejména:

- účetní závěrka – rozsah účetní závěrky (rozvaha, výkaz zisku a ztráty, příloha, přehled o peněžních tocích, přehled o změnách vlastního kapitálu), obsahové vymezení některých položek rozvahy, obsahové vymezení některých položek výkazu zisku a ztráty a přílohy,
- směrná účtová osnova na úrovni skupin účtů,
- účetní metody a jejich použití, např. metody oceňování majetku, odpisování, kurzových rozdílů, odložené daně, vzájemného zúčtování položek,
- konsolidovaná účetní závěrka.

Další samostatné vyhlášky byly vydány pro účetní jednotky banky, pojišťovny, neziskové organizace atd.

1.1.3 České účetní standardy

Vydání Českých účetních standardů je zakotveno do zákona o účetnictví (§ 36). Cílem standardů je soulad při používání účetních metod účetními jednotkami. Tvorbu a vydávání Českých účetních standardů zajišťuje Ministerstvo financí. Obsahem standardů je popis účetních metod nebo postupy účtování; obsah standardů nesmí být v rozporu s ustanoveními zákona o účetnictví a ostatních právních předpisů ani obcházet jejich účel. Použití standardů účetními jednotkami se považuje za plnění ustanovení o účetních metodách podle zákona o účetnictví. Ministerstvo vede registr vydaných standardů.

1.1.4 Interpretace Národní účetní rady

Národní účetní rada byla založena profesními organizacemi jako nezávislá odborná instituce, jejími členy jsou Komora auditorů České republiky, Komora daňových poradců České republiky, Svaz účetních ČR a Vysoká škola ekonomická, zastoupená Fakultou financí a účetnictví.

Od konce roku 2004 dlouhodobě a koncepčně připravuje interpretace českých účetních předpisů. Hlavním smyslem vydávání interpretací je pomoc účetním jednotkám při hledání správného řešení účtování a vykazování specifických transakcí, jejichž účetní řešení v českých účetních předpisech neexistuje, případně je praxí prováděno nejednotně, či nesprávně. Cílem této činnosti je zvýšit úroveň účetního výkaznictví a jeho použitelnost pro ekonomická rozhodování externích uživatelů těchto závěrek. Interpretace mohou být pomocí nejen pro předkladatele účetních závěrek, kteří je sestavují a zveřejňují, ale také pro auditory, kteří je ověřují, a pro uživatele, kteří využívají informace z nich¹.

Přestože interpretace Národní účetní rady nepředstavují formálně regulační nástroj v oblasti účetnictví, daní či auditu, tím, že jsou stále více používány a rozšiřovány, vytváří to, čemu se v anglosaském prostředí říká „best practice“ (nejlepší praxe). Tato praxe vytváří vzorová řešení a tlak na zákonodárce v legislativním procesu. Interpretace se tak staly v některých případech předlohou pro novely právních předpisů regulujících účetnictví².

Pro podrobnější informace o jednotlivých interpretacích včetně autorských příkladů odkazujeme na web Národní účetní rady, www.nur.cz.

1.2 Obecně uznávané účetní zásady

Obecně uznávané účetní zásady představují ve své podstatě soubor určitých pravidel, základních principů účetního myšlení, které jsou dodržovány všemi účetními jednotkami při vedení účetnictví a sestavování výkazů. Tyto zásady vycházejí z tradice účetnictví, většinou nejsou formulovány, ani zakotveny v žádném zákoně (zákon o účetnictví některé z dále uváděných zásad obsahuje), jedná se ale o oživení a „znovuobjevení“ těchto zásad v našem účetnictví.

¹ MEJZLÍK, Ladislav. *Národní účetní rada a její interpretace českých účetních předpisů*. Praha 01. 12. 2007. In: STROUHAL, Jiří (ed.). *Sborník pedagogické konference – 7. ročník – Účetní výkaznictví*. Praha: Siemens, 2007, s. 65–73.

² MEJZLÍK, Ladislav. *Předmluva – Interpretace Národní účetní rady jako „best practice“ v ČR?* Český finanční a účetní časopis, 2011, roč. 6, č. 2, s. 4–6.

1.2.1 Zásada účetní jednotky

Zásada účetní jednotky spočívá ve vymezení ekonomického celku, za který je účetnictví vedeno, k němuž se vztahují účetní operace a sestavené účetní výkazy. Při možnosti zakládání dceřiných společností, poboček a oddělených provozoven je nutné sledovat podle právního statutu ekonomického celku, zda je samostatnou účetní jednotkou, či není. Pojem „účetní jednotka“ vymezuje zákon o účetnictví (viz výše). Ve většině případů je pojem právní i účetní jednotky shodný, existují ale i případy, kdy jsou sestavovány účetní výkazy za několik samostatných právnických osob (společností), které jsou vzájemně spojeny majetkovou účastí (takové výkazy jsou označovány jako konsolidované).

1.2.2 Zásada neomezeného trvání účetní jednotky

V účetnictví se zásada neomezeného trvání účetní jednotky uplatňuje při běžném fungování obchodního závodu hlavně v oceňování aktiv. Většinou se pro oceňování zejména dlouhodobých aktiv používají historické náklady, tj. původní pořizovací ceny. Např. hmotný majetek je oceňován v rozvaze po celou dobu životnosti pořizovací cenou s odděleným vykázáním opravek, předpoklad neomezené existence obchodního závodu počítá s postupným odepsáním pořizovací ceny formou odpisů do nákladů.

1.2.3 Zásada zjišťování výsledku hospodaření v pravidelných intervalech

Celkový výsledek hospodaření účetní jednotky je možné zjistit až po likvidaci obchodního závodu, po přeměně všech jeho aktiv na peníze. Doba trvání účetní jednotky (podle předchozí zásady neomezená) se proto rozděluje na pravidelné intervaly, v nichž se provádí zjištění výsledku hospodaření a finanční situace. Toto pravidelné zjišťování je nezbytné pro hodnocení efektivnosti obchodního závodu a pro řízení další činnosti.

1.2.4 Zásada objektivitý účetních informací

Všechny hospodářské operace, které mají vstoupit do účetnictví, musí být objektivně zjištěny. Za objektivně zjištěnou se považuje uskutečněná operace doložená dokladem, stavy aktiv ověřené výsledky inventury atd.

Požadavek objektivitý účetních informací je v zákoně o účetnictví podpořen v § 7: „Účetní jednotky jsou povinny vést účetnictví tak, aby účetní závěrka sestavená na jeho základě podávala věrný a poctivý obraz předmětů účetnictví a finanční situace účetní jednotky. Zobrazení je věrné, jestliže obsah položek účetní závěrky odpovídá skutečnému stavu, který je přitom zobrazen v souladu s účetními metodami, jejichž použití je účetní jednotce uloženo na základě tohoto zákona. Zobrazení je poctivé, když jsou při něm použity účetní metody způsobem, který vede k dosažení věrnosti.“

Dále jsou v zákoně o účetnictví předepsány náležitosti dokladů ověřujících účetní operace, lhůty archivace dokladů, možnosti oceňování aktiv atd. Všechna tato ustanovení podporují objektivnost účetnictví.

1.2.5 Zásada účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace

Všechny účetní operace se účtují v ocenění částkami, které jsou doloženy doklady o provedené transakci. V případě poklesu kupní síly peněžní jednotky se mohou lišit částky za stejné operace provedené v různém časovém období. Platí zásada, že jsou účtovány vždy částky skutečně realizované, nelze dělat žádné přepočty k zohlednění inflace nebo přeceňování majetku z tohoto titulu. Tato zásada poměrně úzce souvisí se zásadou opatrnosti, o níž je pojednáno níže. Na zásadu účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace pak navazuje stanovení okamžiku realizace. V zásadě se za vznik pohledávky považuje moment vyskladnění výkonů či poskytnutí služby. Fakturací tedy vzniká pohledávka, která se daňově promítá do výnosů. Jen výjimečně se považuje za moment realizace příjem peněz, např. prodej v maloobchodě.

1.2.6 Zásada konzistentnosti, srovnatelnosti mezi účetními obdobími

Při srovnávání účetních výkazů je nutné vycházet z předpokladu, že použité metody účtování určitých operací, oceňování a odpisování aktiv, i náplň jednotlivých položek výkazů jsou v jednotlivých letech stejné – konzistentní. Tato zásada tedy zaručuje srovnatelnost z hlediska času.

V naší právní úpravě je přímo do zákona o účetnictví zakotveno do § 7 odst. 4: „*Uspořádání a označování položek rozvahy a výkazu zisku a ztráty a jejich obsahové vymezení a způsoby oceňování použité v jednom účetním období nesmí účetní jednotky změnit v následujícím účetním období. Účetní jednotky mohou uvedené uspořádání a označování a obsahové vymezení a způsoby oceňování změnit zcela nebo zčásti mezi jednotlivými účetními obdobími jen z důvodů změny předmětu podnikání nebo jiné činnosti anebo z důvodů zpřesnění věrného zobrazení nebo zkvalitnění vypovídací schopnosti účetní závěrky, přičemž informaci o každé takové změně s jejím řádným zdůvodněním jsou povinny uvést v příloze v účetní závěrce.*“

1.2.7 Zásada opatrnosti

Zásada opatrnosti spočívá v tom, že „každý chytrý obchodník počítá vždy s horší variantou v svém podnikání.“ Slovy účetní terminologie tato zásada znamená, že se v účetnictví vykazují a do výše zisku promítají všechny předpokládané a očekávané ztráty, rizika a znehodnocení majetku, i když ještě nenastaly a jejich výše není spolehlivě zjištělná. Naopak všechny zisky a zhodnocení majetku se promítají do účetnictví až po skutečné realizaci.

Výsledkem tohoto přístupu je vykazování „opatrnější“ výše zisku.

Na tuto skutečnost reaguje i zákon o účetnictví v § 25 odst. 3: „*Účetní jednotky při oceňování ke konci rozvahového dne zahrnují jen zisky, které byly dosaženy, a berou v úvahu všechna předvídatelná rizika a možné ztráty, které se týkají majetku a závazků a jsou jim známy do okamžiku sestavení účetní závěrky, jakož i všechna snížení hodnoty bez ohledu na to, zda je výsledkem hospodaření účetního období zisk, nebo ztráta.*“

Dále § 26 odst. 1 a 3 zákona o účetnictví stanoví: „*Pokud se při inventarizaci zásob zjistí, že jejich prodejní cena snižená o náklady spojené s prodejem je nižší než cena použitá pro jejich ocenění v účetnictví, zásoby se ocení v účetnictví a v účetní závěrce touto nižší cenou. Ustanovení o oceňování podle § 25 odst. 3 vyjadřují rezervy, opravné položky a odpisy majetku. Rezervami podle tohoto zákona se rozumí rezerva na rizika a ztráty, rezerva na daň z příjmů, rezerva na důchody a podobné závazky, rezerva na restrukturalizaci. Rezervami se dále rozumí technické rezervy nebo jiné rezervy podle zvláštních právních předpisů. Opravnými položkami se vyjadřuje přechodné snížení hodnoty majetku; odpisy majetku vyjadřují trvalé snížení jeho hodnoty.*“

Používání této zásady v praxi je zakotveno v zákoně o účetnictví, jedná se tedy o praktiky doporučované. Uplatňování rezerv a opravných položek je však pro daňové účely omezeno v zákoně o daních z příjmů.

2. Základní pojmy účetnictví

2.1 Vznik účetnictví

„Účty a knihy obchodní vedou se k tomu účelu, aby obchodník, průmyslník, řemeslník anebo kterýkoli jiný podnikatel seznal stav svého jmění, aby věděl, z jakých částí se jeho jmění skládá, zdali mu ubývá nebo přibývá, vydělal-li či prodělal, aby povždy měl přehled veškerého svého jednání obchodního, aby v každé chvíli věděl, u koho má co pohledávati a komu je co dlužen, aby měl vědomost o tom, jaké jsou jeho zásoby, mnoho-li má míti a mnoho-li skutečně má hotových peněz. Poskytuje tedy účetnictví věrný obraz činnosti obchodníkovi vůbec a přehled veškerých obchodních případů... Bez pořádného vedení knih nikdy nelze obchodníku prospívati, kdyby výdělky jeho byly sebeznačnější.“

Citace z knihy P. Kheil: Jednoduché účetnictví, vydal Bursík a Kohout, Praha 1897.

Vznik účetnictví nelze přesně datovat. Poprvé bylo písemně popsáno v roce 1494 v knize italského mnicha Luca Pacioliho. Lze však předpokládat, že se v praxi používalo, postupně vyvíjelo a zdokonalovalo v italských městských státech již po dvě století před uvedeným datem.

Jaké byly původní cíle a funkce účetnictví?

1. Z důvodu podpory a rozšíření paměti podnikatele snad účetnictví prakticky vzniklo; bylo první písemnou formou vedení soustavných záznamů o podnikových jevech.
2. Účetnictví poskytuje spolehlivé informace o podnikatelské zdatnosti obchodního závodu, o jeho výdělečných schopnostech.
3. Z účetnictví čerpá majitel nebo vedení obchodního závodu informace důležité pro rozhodování a řízení. Na základě údajů o minulosti nebo současnosti firmy se může rozhodovat o budoucích investicích, obchodech, rozšíření nebo naopak likvidaci obchodního závodu.

Podvojný účetnictví tedy vzniklo z praktické potřeby obchodníků a řemeslníků jako životně důležitý nástroj zjišťování informací o průběhu hospodaření majitele, neboť při jakémkoli podnikání je nutné mít přehled o výši a skladbě prostředků do podnikání vložených a o dosažených výsledcích podnikatelské činnosti, o míře zhodnocení či znehodnocení vložených prostředků za určité období, o tom, zda se vyplatí dále provozovat podnikatelskou činnost, či ne. Prvotní zaměření účetnictví bylo ryze pro potřeby podnikatele.

Postupně dochází k situacím, že nejen majitel firmy má zájem o informace o své firmě z účetnictví. Jako příklad lze uvést, že účetnictví sloužilo jako důkazní prostředek při vedení sporů, zejména při uznávání a ochraně práv věřitele před dlužníkem a dlužníka před věřitelem. Nepochybně dávaly soudy přednost těm obchodníkům, kteří řádně vedli záznamy průběhu obchodních transakcí v účetních knihách.

Účetnictví také slouží ke zjištění informací pro účely daňové. Na tom, aby všichni podnikatelé vedli řádné účetnictví, začínají mít zájem finanční a daňové orgány, do obchodních (živnostenských) zákoníků se zakotvuje povinnost řádného vedení účetních knih a také povinná lhůta uschování těchto knih. Podle obecného obchodního zákoníku platného v Rakousko-Uhersku koncem 19. století: „Každý, kdo za živnost provozuje obchody, jest podle článku 28 obecného zákoníka obchodního povinen vésti knihy, z nich obchody jeho a stav jeho majetnosti lze dokonale poznati. Kupci povinni jsou schovávat obchodní své knihy po 10 let, počítajíc od toho dne, kdy se do nich poslední zapsání stalo.“

S růstem velikosti obchodních závodů se prosazuje podnikání formou akciových společností, které mají možnost soustředit velký objem kapitálu. Tyto společnosti jsou řízeny profesionálním týmem odborníků, odděluje se výkonné řízení firmy od vlastnictví, velké akciové společnosti mají celou řadu akcionářů – majitelů. Pro akcionáře jako majitele společnosti se účetnictví stává důležitým prostředkem kontroly a ochrany majetku svěřeného do správy profesionálnímu vedení (akcionáři kontrolují vedení firmy, jak spravuje a rozšiřuje jejich majetek).

Z výše uvedeného vyplývá, že účetnictví musí plnit různé funkce, že musí „sloužit více pánům“. Na požadavky zainteresovaných stran reaguje účetnictví svou specializací, rozdělením na dvě větve – účetnictví finanční (základní) a manažerské (vnitropodnikové). Rozdíly mezi těmito větvemi účetnictví jsou v obsahu, v míře uplatněné právní regulace, v uživatelském využití.

Finanční účetnictví poskytuje ucelený soubor informací o podnikových skutečnostech, zachycují se v něm primárně vztahy obchodního závodu jako celku k vnějšímu okolí (k dodavatelům, odběratelům, bankám, finančním orgánům). Zahrnuje hlavně operace na vstupu – nákupy materiálu, dalších pořizovaných výkonů a služeb na straně jedné a prodej výrobků, prací a služeb na straně druhé, a dále všechny s tím spojené operace daňové, úvěrové atd.

Obsah **manažerského účetnictví** tvoří soubor různorodých informací potřebných k efektivnímu řízení v rámci daného obchodního závodu. Do jeho sféry patří účtování o nákladech z různých pohledů, kalkulace vlastních nákladů, soustava řízení pomocí rozpočtů, různé nákladové propočty, vždy podle konkrétních podmínek každého obchodního závodu.

Výstupem finančního účetnictví jsou účetní výkazy předkládané zejména externím uživatelům, zprávy z manažerského účetnictví bývají většinou důvěrné a určené pouze vedení obchodního závodu.

Finanční účetnictví podléhá právní regulaci, jednak národním zákonům konkrétního státu, jednak je snaha o regulaci v rámci Evropské unie pomocí Direktiv.

Manažerské účetnictví je plně v kompetenci obchodního závodu, není právně upravováno, mohou být používány jakékoli postupy a metody, které zabezpečí využitelné informace pro žádaný účel.

Finanční účetnictví je postaveno na nutnosti dodržovat určité postupy a metodické prvky, jejichž výsledkem je uzavřený a propojený systém podvojného účetnictví, vždy se účtuje v peněžních jednotkách. Základními metodickými prvky podvojného účetnictví jsou: bilanční princip, doložení všech účetních operací doklady, používání dvoustranných účtů provázaných do soustavy, podvojnost a souvztažnost účetních zápisů.

V manažerském účetnictví není předepsána povinnost podvojného zápisu, mohou se v něm používat i naturální jednotky, nejsou stanoveny metody oceňování, vše je volné, určené pro přizpůsobení konkrétním podmínkám každého obchodního závodu.

2.2 Bilanční princip a rozvaha

Účetnictví sleduje majetek obchodního závodu ze dvou pohledů – jednak jeho druhovou strukturu, jednak zdroje, z nichž byl pořízen. Sledování druhové struktury odpovídá na otázku, co obchodní závod vlastní, jaký má majetek. Konkrétní forma majetku je zachycena v peněžním vyjádření. Účetním termínem se druhová struktura majetku nazývá **aktiva**. Podle mezinárodních účetních standardů jsou aktiva definována jako položky majetku obchodního závodu, které: